

ПОГЛЯДИ СУСПІЛЬСТВА НА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ ТА ГРЕЦІЇ

Козинець О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри логопедії та логопсихології

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

В античному світі до людей з інвалідністю ставилися з упередженням не тільки тому, що вони не могли брати участь у суспільному житті та бути «повноцінними громадянами» (громадянин володів сукупністю політичних, майнових та інших прав і обов'язків), але й тому, що їх порушення викликали містичний жах та вірування в те, що їхня хвороба має демонічне походження. Дехто вірив (і досі вірить), що Бог «створив інвалідність» як метод покарання або самої особи, або її батьків. Інші розглядали «інвалідність» як спеціальний подарунок від Бога та вірили, що людина з інвалідністю має на землі більш значущу мету [4].

Про людей, які мали напади (судоми), часто говорили, що до них «торкнувся пальцем Бог» та вважали їх святими. *Гиппократ*, «батько медицини», піддав це твердження сумніву, припустивши, що напади – результат фізичних причин, а не божественного втручання. Він писав: «На мою думку, це не більш «божественна», ніж будь-які інші, хвороба, яка має природну причину, а її уявна божественна природа виникла з причин неосвіченості людей» [3].

Цінування фізичної досконалості впливало на формування світогляду того часу: фізичне виховання було проголошене основою життя і доведене до рівня культу. Філософ *Платон* називав кульгавою кожную людину, тіло і розум якої не були однаково розвинені.

У *V ст. до н. е.*, коли Олімпійські ігри стали традиційними, спартанський цар *Архідам* був покараний радою старійшин за шлюб з жінкою низького зросту. Свідчення про негативне ставлення в стародавній Греції та Римі до людей, які мали ті чи інші фізичні порушення, знаходимо й у багатьох творах давньогрецьких філософів. Наприклад, *Аристотель* вважав, що потрібний закон, який би «попереджав вирощування дітей-калік»; що людей з інвалідністю «не слід виправляти» і не «слід допускати до суспільного життя» [2].

Сенека писав: «Ми вбиваємо калік і топимо тих дітей, які народжуються на світ кволими й спотвореними. Ми робимо так не через гнів і прикрість, а керуючись правилами розуму: відокремлювати непридатне від здорового». Позиція *Сенеки* типова для громадянина

військової держави, якою була Римська імперія. Її ідеалом був воїн; повноліття римського юнака означало його здатність нести військову службу. З точки зору Римської держави дитина з інвалідністю, яка навіть належала до вищого сану, була неповноцінною і непотрібною для суспільства.

Закони Лікурґа (IX – VIII ст. до н.е.) рекомендували позбавляти життя дітей з фізичними порушеннями. У *Спарті* існував звичай, за яким новонароджену дитину клали до ніг старійшин, і якщо вони не знаходили недоліків розвитку, таку дитину брали на руки. Це означало, що вона отримала право на життя. Якщо дитину з землі не брали на руки, цим їй був підписаний смертний вирок. Подібне ставлення до «неповноцінних дітей» панувало не тільки в Спарті, а було нормою для всієї стародавньої Греції протягом століть [2; 3].

Байдужість до дітей панувала аж до кінця Середньовіччя. Вбивство й занедбання новонароджених дітей були повсякденною практикою в ранні періоди людської цивілізації. Історія свідчить, що до IV ст. н.е. новонароджених топили, залишали в ущелинах, спалювали в угоду Богом під час релігійних церемоній.

З IV по XIII ст. вбивство було чи не єдиним методом панування в сім'ї. Дітей з порушеннями в розвитку або тих, хто багато плакав, здебільшого вбивали. Хлопчиків вважали більш цінними за дівчаток. У Європі ця дискримінація ще довго зберігалася у сільській місцевості. Наприклад, французькі фермери навіть у XIX ст. говорили: «Я не маю дітей, у мене є лише дівчатка» [1; 3].

Виключним правом поваги та піклування в Римі та Греції користувалися люди, які отримали каліцтво під час військових конфліктів. Вони утримувалися за рахунок республіки. Воїнам, що зазнали у військових діях поранень та каліцтва, надавали земельні ділянки, частку здобичі, а пізніше ставили їх на грошове утримання. З цього часу, напевно, й була заснована державна система піклування про осіб, які зазнали каліцтва під час військових дій [3].

У Середньовіччі у Франції та Англії піклування щодо осіб, які зазнали каліцтва під час військових дій, було покладене на монастирі, які отримували фінансування з державної казни. Король Франції Людовик XIV, як і його попередники, вирішив виявити турботу про інвалідів війни, які «ризикували своїм життям і проливали кров на захист монархії». 1670 року він видав спеціальний Указ і започаткував будівництво в Парижі «Дому інвалідів» (Hotel des Invalides) для проживання поранених та бездомних солдатів. З цього часу все фінансування з державної казни надходило в «Дім інвалідів». Були роки, коли цей заклад приймав близько 6000 ветеранів, які

об'єднувалися в роти та працювали в ремісничих цехах. Сьогодні тут проживає менше ста військових пенсіонерів [4].

Особливу турботу про інвалідів війни проявив Наполеон Бонапарт. Під час його правління інваліди війни займали почесне місце в армії та в суспільстві. Із числа поранених він створив спеціальні роти й розмістив їх в різних містах, які потім стали для цих осіб «місцями піклування». За прикладом Франції аналогічні підрозділи з інвалідів війни були організовані і в Пруссії. За можливості ці роти виконували різноманітні обов'язки внутрішньої служби [2].

У США 2004 року було розпочато проєкт із залучення ветеранів армії, у тому числі інвалідів, які отримали поранення в ході різних збройних конфліктів, до *охорони Білого Дому*. 16 грудня 2003 р. Конгрес США прийняв закон, у якому обумовлюється перевага ветеранів та інвалідів збройних сил, а також фірм, де такі працюють, при укладенні трудових контрактів із федеральним урядом [3].

Римське право, кодифіковане візантійським імператором *Юстиніаном I*, який правив у VI ст., не визнавало заповідальної правоздатності рабів, віровідступників та деяких еретиків, душевнохворих, неповнолітніх, «німих» від народження та таких, які не могли висловити свою волю загальнозрозумілим чином. Це право, майже без змін, прийняте у VI ст., залишило свій слід у критеріях трактування інвалідності в більшості європейських країнах.

Як свідчать літературні джерела, починаючи з античних часів аж до XIX ст. слова «сліпий» та «жебрак» використовувались як синоніми, і тому ставлення суспільства до таких людей було відповідне – «милостиня та піклування». Люди, що не чули, в античні часи були визнанні недієздатними, а в Середні віки церква відносила глухоту до «божого покарання», зумовлюючи цим їхню ізоляцію в суспільстві. Ставлення до людей з розумовою відсталістю визначалося терміном «ідіот» (від грецького *idiotos* – невіглас, особа, що не бере участі в суспільному житті) [1-3].

У Римі було звичним явищем, якщо заможні люди для розваг утримували людину з фізичними або розумовими недоліками, до якої ставились як до «дурня». Пізніше королівські двори багатьох країн тримали «дурнів» або «придворних блазнів» для забави. Під час ігор в Римі, які проводилися в Колізеї, дітей з інвалідністю кидали під копита коней, відбувалися бої незрячих гладіаторів, бої карликів із жінками. Нерідко незрячих юнаків використовували для роботи на галерах, жінок змушували займатися проституцією, вчили просити милостиню, і це вважалося нормою життя [3].

Проте, в цей час починає з'являтися й інше розуміння інвалідності. Так, грецький лікар і вчений *Гален* висловлює думки, які превалювали

в медицині довгий час. Особливо важливим в історичному аспекті трактування інвалідності є те, що він визнавав мозок центральним органом нервової системи і місцезнаходженням інтелекту. Це було доказом фізичних, природних причин інвалідності [2].

Відомий філософ, лікар, вчений Пліній Старший у 37 книгах своєї «Природної історії» зібрав інформацію з різних галузей знань відомих на той час. На підставі зібраних даних про людей з інвалідністю він робить висновок «природа творить виродків, щоб вразити нас і розважити себе». В одному з творів Пліній згадує Квінта Педія (*Quintus Peditus*), сина римського консула, який був дуже талановитим художником, будучи глухим.

З появою християнства ставлення до людей з інвалідністю поступово змінювалось на більш гуманне, але одночасно зростала кількість релігійних упереджень, забобонів; умови проживання та існування людей з інвалідністю залишалися жорстокими [1; 3].

Література:

1. Бондар В.І. Проблема корекційного навчання у спеціальній педагогіці. К. : Наш час, 2005. 176 с.
2. Бондар В.І., Золотоверх В.В. Історія олігофренопедагогіки. К. : Знання, 2007. 375 с.
3. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В.; Кол. авторів : Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Бузов С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. К., 2012. 216 с.
4. Селиверстов В.И. Первые сведения о речевых расстройствах и приемах их преодоления. *Методические разработки к спец. курсу «История логопедии»*. Вып. 1. М. : Академический Проект, 1983. 732 с.